

О. В. Банчук-Петросова,
к. держ. упр., доцент, доцент кафедри конституційного, міжнародного права
та публічно-правових дисциплін, Київський інститут інтелектуальної власності
та права Національного університету "Одеська юридична академія", м. Київ
ORCID ID: 0000-0001-8426-1475

Г. В. Ортіна,
д. держ. упр., професор, декан факультету Економіки та бізнесу,
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного
ORCID ID: 0000-0003-0266-740X

DOI: 10.32702/2306-6814.2022.9—10.92

МЕТОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

O. Banchuk-Petrosova,
PhD in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Constitutional, International Law and Public Law Disciplines, Kyiv Institute
of Intellectual Property and Law of the National University "Odessa Law Academy", Kyiv
G. Ortina,
Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Dean of the Department
of Economics and Business, Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University

METHODS OF PUBLIC REGULATING THE DEVELOPMENT OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

Зазначено, що зовнішня торгівля є провідною ланкою у зовнішньоекономічній діяльності, беручи, з одного боку, активну участь у формуванні національного доходу, будучи, з іншого боку, продовженням відтворювального циклу поза національного митного кордону. Нині зовнішньоторговельна діяльність у Україні є найбільш стабільну платоспроможну сферу. У зв'язку з цим практично вся система державного регулювання ЗЕД зведена до впливу на зовнішню торгівлю з використанням широкого арсеналу різноманітних, по суті та змісту, заходів. Загалом механізм державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності розглядають як комплекс економічних, правових та адміністративно-управлінських заходів з боку виконавчих органів влади, що вживаються з метою формування сприятливих умов господарювання для суб'єктів ЗЕД, що забезпечують їм економічну підтримку та правову захищеність на внутрішньому та зовнішньому ринках, спрямованих на вдосконалення експортного потенціалу, стійка підтримка платіжного балансу країни та її економічної безпеки.

Визначено, що якщо на початку свого існування вони грали в основному фіскальну роль, то сьогодні їх функції в промислово розвинених країнах пов'язані в першу чергу із забезпеченням проведення певної торговельно-економічної політики. торгівлі кожної з країн, що торгують. Імпорнтний тариф викликає зниження обмінного курсу валюти країни — ініціатора його запровадження. Як наслідок, можливе скорочення експорту та, зрештою, — експортного виробництва. Тим часом за деяких умов використання тарифу може виявитися ефективнішим, ніж економічна пасивність. Важливо знайти імпорнтний тариф, оптимальний для конкретної держави, її споживачів та виробників”.

It is noted that foreign trade is a leading link in foreign economic activity, taking, on the one hand, active participation in the formation of national income, while, on the other hand, continuing the reproductive cycle outside the national customs border. Currently, foreign trade activity in Ukraine is the most stable solvent sphere. In this regard, almost the entire system of state regulation of foreign trade is reduced to the impact on foreign trade using a wide arsenal of various, in essence and content, measures. In general, the mechanism of state regulation of foreign economic activity is considered as a set of economic, legal and administrative measures taken by the executive authorities to create favorable business conditions for foreign economic entities that provide them with economic support and legal protection in domestic and foreign markets. aimed at improving export potential, sustainable support of the country's balance of payments and economic security.

By the nature of the origin of duties are autonomous or conventional. Autonomous duties can reach significant amounts. In international negotiations, duty rates are reduced in exchange for counter-concessions, so there are contractual or conventional duty rates, which are fixed in the contract. The Law of Ukraine "On the Customs Tariff of Ukraine" as a measure of operational regulation of export and import operations provides for the application of seasonal duties (for a period not exceeding six months). Their introduction is associated with periodic seasonal fluctuations in the relevant commodity markets (in particular, agricultural products), whose products purchase and retail prices change cyclically with the seasons.

The law also provides for the introduction by the Government of Ukraine of special duties (compensatory, special anti-dumping) on imports of certain types of goods as protective or retaliatory measures. These measures, like all duties, are economic in nature, but relate to non-tariff barriers to foreign trade. Relevant for Ukraine are anti-dumping measures as often used by foreign countries on Ukrainian goods. The scheme of their use is reduced to collecting from the exporter compensation for losses of national industry and the manufacturer often in the form of additional duties. The magnitude of dumping is defined as the difference between the export price and the price taken as the basis of comparison. Two main criteria are used to determine dumping: price and economic injury, and the duty is levied only after the investigation and confirmation of dumping.

It is determined that if at the beginning of their existence they played mainly a fiscal role, today their functions in industrialized countries are primarily related to ensuring a certain trade and economic policy. trade of each of the trading countries. The import tariff causes a decrease in the exchange rate of the currency of the country — the initiator of its introduction. As a result, it is possible to reduce exports and, ultimately, export production. Meanwhile, under some conditions, the use of the tariff may be more effective than economic passivity. It is important to find an import tariff that is optimal for a particular country, its consumers and producers".

Ключові слова: державне регулювання, національний дохід, зовнішньоекономічна діяльність, зовнішня торгівля, експортний потенціал, торговельно-економічна політика.

Key words: state regulation, national income, foreign economic activity, foreign trade, export potential, trade and economic policy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Зовнішня торгівля є провідною ланкою у зовнішньоекономічній діяльності, беручи, з одного боку, активну участь у формуванні національного доходу, будучи, з іншого боку, продовженням відтворювального циклу поза національного митного кордону. Нині зовнішньоторговельна діяльність у Україні є найбільш стабільну платоспроможну сферу. У зв'язку з цим практично вся система державного регулювання ЗЕД зведена до впливу на зовнішню торгівлю з використанням широкого арсеналу різноманітних, по суті та змісту, заходів.

Загалом механізм державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності розглядають як комплекс економічних, правових та адміністративно-управлінсь-

ких заходів з боку виконавчих органів влади, що вживаються з метою формування сприятливих умов господарювання для суб'єктів ЗЕД, що забезпечують їм економічну підтримку та правову захищеність на внутрішньому та зовнішньому ринках, спрямованих на вдосконалення експортного потенціалу, стійка підтримка платіжного балансу країни та її економічної безпеки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемі розвитку зовнішньоекономічної діяльності України присвячено достатню кількість публікацій вітчизняних науковців, що підтверджує актуальність обраної проблеми. Так, ефективність зовнішньоеко-

Рис. 1. Механізм застосування методів державного регулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності

номічної діяльності та її регулювання розглядали А.І. Яковлев, Д.В. Пудрик, інтеграцію підприємств на зовнішні ринки — А.С. Гальчинський, В.М. Геєць. Так, у дослідженнях О.І. Амоші розглянуто проблеми вітчизняної вугільної промисловості у межах вступу України до Світової організації торгівлі.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою проведеного в поданій статті дослідження є визначення складових елементів методів регулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Методи державного регулювання ЗЕД залежно від класифікаційних критеріїв поділяють на економічні та адміністративні, тарифні та нетарифні. Схематично механізм застосування методів державного регулювання ЗЕД можна у наступному вигляді (рис. 1).

Механізм застосування методів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні Рамки роботи не дозволяють детально розглянути усі способи державного впливу на зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів господарювання, тому зупинимося на аналізі найбільш дієвих та виправдано застосовуваних в умовах розбалансованого внутрішнього українського ринку державних заходів регулювання зовнішньої торгівлі [2].

Найбільш поширеними засобами регулювання зовнішньоторговельних відносин є митні тарифи, застосування яких обумовлено отриманням додаткових фінансових коштів (як правило, для країн), регулюванням зовнішньоторговельних потоків (в основному для розвинених держав) і захистом національних виробників (головним чином, у трудомістких галузях).

Митний тариф може встановлюватися на основі принципу тарифної автономії або за згодою. У першому випадку країна самостійно фіксує тариф і може його

змінити за власною ініціативою. Найчастіше країни, що мають автономний тариф, хочуть зарезервувати за собою можливість переговорів і з цією метою встановлюють систему множинних тарифів.

У міжнародній практиці мита відносяться до найбільш традиційних і одночасно найбільш активно вживаних заходів податкового та тарифного регулювання експортно-імпортних операцій [3, с.34]. Кожне мито можна класифікувати за цілями стягування (фіскальні, протекціоністські) та за способом стягнення (специфічні, адвалорні комбіновані).

У сучасних митних тарифах розвинених країн застосовуються переважно адвалорні ставки (певний відсоток вартості імпортованого товару), оскільки перехід цього виду спрощує систему тарифної кваліфікації товарів, робить її менш громіздкою. Однак це мито створює велику небезпеку зловживань. У Україні її переважно використовують специфічні ставки мит (стягуються з одиниці оподаткованого товару).

Найчастіше зустрічаються імпортні мита.

Якщо на початку свого існування вони грали в основному фіскальну роль, то сьогодні їх функції в промислово розвинених країнах пов'язані в першу чергу із забезпеченням проведення певної торговельно-економічної політики. торгівлі кожної з країн, що торгують. Імпортний тариф викликає зниження обмінного курсу валюти країни — ініціатора його запровадження. Як наслідок, можливе скорочення експорту та, зрештою, — експортного виробництва. Тим часом за деяких умов використання тарифу може виявитися ефективнішим, ніж економічна пасивність. Важливо знайти імпортний тариф, оптимальний для конкретної держави, її споживачів та виробників". Використання тарифної системи захисту дає бажані результати у таких випадках:

— при дійсному обмеженні імпорту та створення вітчизняним виробникам умов розвитку виробництва. Наприклад, Венесуела, Колумбія та Еквадор, бажаючи розвинути вітчизняне складальне виробництво автомобілів, домовилися про встановлення високих, до 35%, імпортних мит на готові автомобілі та одночасно підтримують на низькому рівні (3—5%) мита на комплектуючі вузли [1]. Постачальники продукції за таких умов, як правило, змушені йти на зниження цін;

— коли запровадження митних тарифів є важливим джерелом доходів державного бюджету;

— під час проведення політики перерозподілу доходу всередині країни та створення основ соціального захисту малозабезпечених громадян;

у разі потреби створення запасів певної вітчизняної продукції для полегшення добробуту чи обороноздатності країни.

У Україні її, як і в багатьох країнах, використовується збільшення ставок мит у міру підвищення ступеня обробки товару. Найбільш високі ставки встановлюються на трудомісткі готові вироби через значну конкуренцію над ринком подібних товарів. Система імпортних мит включає гри рівня: сировину, матеріали та комплекту-

ючі вироби, напівфабрикати та готові вироби 20% [5, с. 8].

Обкладення низькими ставками мит промислового обладнання не дає можливості Уряду України поповнювати бюджет за рахунок цього джерела і одночасно заважає промисловим підприємствам продавати власну аналогічну продукцію на внутрішньому ринку.

Застосування тарифних заходів спочатку мало виконувати подвійне завдання: захист внутрішнього ринку та стимулювання структурних змін в економіці. Проте останні зміни митного законодавства свідчать про збільшення фіскальних функцій імпортного українського мита.

Як засіб додаткових фінансових надходжень використовують експортне мито. У розвинених країнах вони практично не застосовуються (конституція США забороняє їх використання), так як вони збільшують вартість товару на світовому ринку, або у разі заниженого курсу національної валюти. Тому експортні мита застосовуються головним чином країнами з нестабільною економікою. Митне оподаткування українського експорту було запроваджено із січня 1992 року і розглядалося як виключно тимчасовий захід. Специфікою застосування експортних тарифів у України було те, що вони стосувалися порівняно невеликого переліку експортних товарів, включаючи деякі види палива, мінеральної сировини, металів, хімікати, окремі види озброєння, продовольства та прочісування [4, с. 91]. Їх використання було обумовлено розривом між цінами внутрішнього та зовнішнього ринків та, внаслідок цього, небезпекою вивезення низки сировинних товарів у загрозованих розмірах.

Проїшла девальвація за своєю дією приблизно еквівалентна введенню більш ніж 200% імпортного мита, яке держава як би автоматично передала експортерам у вигляді експортних субсидій, позбавивши себе тим самим величезного прибутку. експортні мита на сировинну продукцію природного та рослинного походження, кольорові метали та брухт. Ставки визначалися з огляду на компенсацію зниження доходів від імпорту.

З двох видів митного тарифу (простого та складного), складний, що встановлює дві та більше ставки по кожному виду товару, вважається більш мобільним, дозволяє маневрувати, чинити тиск на одні країни (провадженням протекціоністської політики) та надавати пільги іншим країнам (прив'язуючи їх до свого рінку). Зазвичай найвища ставка — автономна, потім йдуть конвенційна та преференційна ставки.

ВИСНОВКИ

За характером походження мита бувають автономними чи конвенційними. Автономне мито може досягати значних розмірів. При проведенні міжнародних переговорів ставки мит знижуються в обмін на зустрічні поступки, так виникають договірні або конвенційні ставки мит, які фіксуються в договорі.

Законом України "Про митний тариф України" як міру оперативного регулювання експортних та імпорتنних операцій передбачено застосування сезонних мит (на термін не більше шести місяців). Їх введення пов'язане з періодичними сезонними коливаннями-кон'юнктури відповідних товарних ринків (зокрема, сільсько-

господарської продукції), на продукцію яких закупівельні та роздрібні ціни циклічно змінюються на пори року.

Законом також передбачено введення Урядом України спеціальних мит (компенсаційних, спеціальних антидемпінгових) на ввезення окремих видів товарів як захисних або заходів у відповідь. Ці заходи, як і всі мита, мають економічний характер, але відносяться до нетарифних обмежень зовнішньої торгівлі.

Актуальними для України є антидемпінгові заходи як найчастіше вживані зарубіжними країнами щодо українських товарів. Схема їх використання зводиться до стягування з експортера компенсації за збитки національної промисловості та виробнику часто у вигляді додаткового мита. Величина демпінгу визначається як різниця між експортною ціною та ціною, прийнятою за основу порівняння. Для визначення демпінгу використовують два основних критерії: ціновий та критерій економічної шкоди, при цьому мито стягується тільки після розслідування та підтвердження факту демпінгу.

Література:

1. Конєв Р.Ю. Розвиток інфраструктури перед експортного транспортування зерна в Україні. URL: <http://global-national.in.ua/archive/4-2015/16.pdf>
2. Державна цільова програма розвитку зернового сектора "Зерно України — 2008—2015 // Проект Міністерства аграрної політики України, 2007. URL: <http://www.minagro.gov.ua>
3. The International Bank for Reconstruction and Development. The World Bank. Connecting to Compete 2014. Trade Logistics in the Global Economy, Washington DC, 2014. 72 p.
4. Осташко Т. О. Експорт агропродовольчих товарів у ЄС: перспективи і завдання. Економіка і прогнозування. 2016. № 1. С. 83—93.
5. Шпичак О. М., Боднар О. В. Вигоди та проблеми експорту зерна з України. Економіка АПК. 2013. № 10. С. 5—15.

References:

1. Koniev, R.Iu. (2015), "Development of infrastructure of pre-export grain transportation in Ukraine", [Online], available at: <http://global-national.in.ua/archive/4-2015/16.pdf> (Accessed 22 April 2022).
  2. Ministry of Agrarian Policy of Ukraine (2007), Draft of the Ministry of Agrarian Policy of Ukraine "State Target Program for the Development of the Grain Sector "Grain of Ukraine — 2008—2015", [Online], available at: <http://www.minagro.gov.ua>
  3. The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank (2014), Connecting to Compete 2014. Trade Logistics in the Global Economy, Washington DC, USA.
  4. Ostashko, T. O. (2016), "Export of agricultural products to the EU: perspectives and tasks", *Ekonomika i prohnouzuvannia*, vol. 1, pp. 83—93.
  5. Shpychak, O. M. and Bodnar, O. V. (2013), "Benefits and Problems of Exporting Grain from Ukraine", *Ekonomika APK*, vol. 10, pp. 5—15.
- Стаття надійшла до редакції 06.05.2022 р.*